

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

Pr. Asist. Univ. Dr. NICOLAE RĂZVAN STAN*

Rezumat: În acest studiu este analizată și prezentată viziunea ascetică a Sf. Vasile cel Mare. Astfel, după ce subliniază că pentru Sf. Vasile asceza s-a contopit cu viața sa, autorul ia în dezbateră o serie de elemente de spiritualitate ortodoxă pe care viața ascetică le presupune. Fiind percepută de Sf. Vasile ca o formă de manifestare a iubirii credinciosului față de Dumnezeu, asceza se realizează printr-un sinergism permanent între nevoitor și Hristos. Scopul ascezei este mântuirea, și din această cauză lupta duhovnicească trebuie începută imediat și menținută permanent în viața credinciosului. În acest sens, Sf. Vasile vorbește despre starea de asceză și despre implicarea totală a omului, în integritatea elementelor sale psihosomatice, în procesul nevoițelor duhovnicești.

Cuvinte cheie: *asceză, luptă duhovnicească, sinergism, virtute, comuniune, îndumnezeire*

1. Introducere

Asceza reprezintă o caracteristică esențială a spiritualității ortodoxe și se referă la întreaga luptă și nevoiță duhovnicească de schimbare radicală și de transfigurare totală a credinciosului în vederea urmăririi lui Hristos pe calea virtuților. Ea se prezintă ca modul unic de viață care are drept scop consacrarea întregii existențe a credinciosului înaintea lui Hristos¹.

Pentru Sf. Vasile cel Mare asceza s-a contopit cu viața lui. Mai înainte de a vorbi și a scrie despre principiile ascetice ale vieții duhovnicești, el le-a trăit și le-a

* Pr. Asist. Dr. NICOLAE RĂZVAN STAN, Facultatea de Teologie a Universității din Craiova.
E-mail: nicolaerazvanstan@yahoo.com

¹ Alice-Mary Talbot, „Ascetism”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, volume 1, editori: Alexander P. Kazhdan, Alice-Mary Talbot, Anthony Cutler, Timothy E. Gregory, Nancy P. Ševčenko, Oxford University Press, New York/Oxford, 1991, p. 203-204; Ion Bria, „Asceză”, în Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă, A-Z*, ediția a II-a revizuită și completată, Ed. IBMBOR, București, 1994, p. 37-39.

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

experimentat pe acestea cu întreaga sa ființă. Biografia Sf. Vasile ne arată că încă din anii copilăriei el a fost povățuit, prin grija părinților – Vasile și Emilia –, dar mai ales prin îndrumarea duhovnicească a bunicii sale Macrina, pe calea studiului, a nevoinței și a virtuții². Aceleași preocupări au fost prioritare pentru Sf. Vasile și în anii adolescenței. Observăm că în timpul studiilor la Atena, împreună cu prietenul său Sf. Grigorie Teologul, se consacră doar celor două drumuri: cel al bisericii și cel al școlii, evitând prietenii cu acei colegi libertini și căutând doar discuțiile și studiile care duceau la deprinderea virtuții³.

Încă de pe vremea când era la Atena, Sf. Vasile hotărăște să-l viziteze pe Eustatie al Sevastiei, care la acea vreme era considerat „expresia duhului ascetic”⁴ și un adevărat dascăl al nevoinței, pentru a învăța de la acesta arta deprinderii virtuților.

Tot dorința de a cunoaște și de a aprofunda învățătura creștină, și de a deprinde modul vieții consacrate lui Dumnezeu îl fac pe Sf. Vasile să întreprindă o serie de călătorii în: Alexandria, Palestina, Cele-Siria și în Mesopotamia⁵. Aici întâlnește o serie de eremiți și nevoitori cu care discută și care-l impresionează atât de mult încât el decide să se dedice în întregime vieții ascetice: „Asceza îl cucerise cu desăvârșire. Locul pe care altădată îl ocupa în sufletul lui retorul era de-acum ocupat de ascet, de pustnic, de nevoitor. Înăuntrul lui, filosoful era definitiv doborât! Și se ridica, încet, dar sigur, ascetul. Cât îi îngăduiau picioarele și cât îi îndura trupul, umbla prin pustie, călăuză fiindu-i faima pustnicilor”⁶.

Contactul cu monahii eustațieni⁷ îl face pe Sf. Vasile să regândească și să conceapă pe baza Sfintei Scripturi și a practicii ascetice existente un sistem ascetic de care să se folosească atât monahii, cât și credincioșii. Astfel, odată cu anii 358-359 încep să apară primele opere ascetice ale Sf. Vasile, în care este scoasă în evidență dimensiunea ascetică a Sfintei Scripturi. După cum vom vedea în cele ce urmează, Sfânta Scriptură constituie pentru Sf. Vasile fundamentul întregii vieți

² Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, trad. Diac. Cornel Coman, Ed. Bizantină, București, 2003, p. 19.

³ Barry Baldwin, Alexander Kazhdan, Nancy Patterson Ševčenko, „Basil The Great”, in *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 269-270; Ioan G. Coman, „Personalitatea Sfântului Vasile cel Mare (profil istoric și spiritual)”, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Ed. IBMBOR, București, 1980, p. 27.

⁴ Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, p. 45.

⁵ Sf. Vasile cel Mare, „Epistola 223, Către Eustatie, episcop de Sebasta”, II, în *Scrieri*, partea a treia, PSB 12, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 1988, p. 457-458.

⁶ Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, p. 66.

⁷ Aceștia practicau o formă radicală de asceză, manifestând ostilitate și dispreț față de credincioșii și preoții căsătoriți, față de martiri și sfintele moaște și față de rânduielile și posturile stabilite de Biserică. Acest tip de asceză a fost condamnat de Sinodul care a avut loc în jurul anului 340 la Gangra Paflagoniei.

ascetice și norma de deprindere a virtuții. În acest sens el utilizează foarte mult Sfânta Scriptură⁸ în formularea ideilor sale duhovnicești. Acest fapt îl ajută să re-alizeze un sistem ascetic autentic în care spiritul practic al vieții duhovnicești este prezentat ca expresia clară a învățaturii scripturistice.

2. Definirea ascezei și condițiile esențiale ale începerii vieții duhovnicești

Motivul pentru care asceza se bucură de o importanță deosebită din partea Sf. Vasile este dat de scopul acesteia, adică de mântuire: „Viața ascetică are un singur scop, mântuirea sufletului”⁹. Mântuirea nu poate să fie obținută fără lupta ascetică. Numai cel care urmează pe Hristos pe calea nevoițelor duhovnicești se învrednicește de răsplata mântuirii¹⁰.

Pentru Sf. Vasile viața duhovnicească este asemenea unei competiții atletice și numai cel care se străduiește cu efortul ascetic ajunge să fie încoronat¹¹. În acest sens, Sf. Vasile respinge în mod categoric concepția predestinării de către Dumnezeu a unor oameni ca buni, iar a altora ca răi și o califică drept eretică, hulitoare și contrară vieții duhovnicești¹². El îndeamnă pe toți credincioșii să îmbrățișeze viața nevoițelor duhovnicești și să înainteze cu nădejde și curaj pe calea urmăririi lui Hristos¹³. Ținând cont de faptul că asceza este singura cale care duce la mântuire, Sf. Vasile îndeamnă pe toți credincioșii să nu mai amâne niciun moment începutul vieții duhovnicești. Chiar momentul de față, subliniază Sf. Vasile, este cel mai potrivit pentru inaugurarea vieții ascetice: „Să nu pierdem pentru totdeauna, din cauza leneviei noastre, ocazia prezentă și să nu amânăm pentru mâine și pentru viitor începerea lucrurilor bune. Fiindcă astfel vom fi găsiți nepregătiți, cu privire la faptele bune, de Cel care cere sufletele noastre și vom fi alungați din bucuria camerei de nuntă și vom vărsa în zadar și fără folos lacrimi, tânguindu-ne atunci când pocăința va fi fără folos, pentru timpul vieții noastre pe care l-am întrebuințat rău”¹⁴.

⁸ Potrivit cercetătorului J. Gribomont, numai în Regulile Morale Sf. Vasile citează un număr de 1542 de versete din Noul Testament, iar în ultima regulă morală (regula 80) el folosește 73 de versete biblice pentru a descrie imaginea credinciosului ca și ucenic al lui Hristos (J. Gribomont, „Les Règles Morales de Saint Basile et le Nouveau Testament”, în *Studia Patristica*, vol. II, part. II, T.U. 64 Band, V. Reihls, Band 9, edit. Kurt Aland și F.L. Cross, Akademie-Verlag, Berlin, 1957, p. 418-420, apud Ioan G. Coman, „Personalitatea Sfântului Vasile cel Mare (profil istoric și spiritual)”, p. 44-45).

⁹ Sf. Vasile cel Mare, „Cuvânt ascetic (III)”, 1, în *Scrieri*, partea a doua, PSB 18, trad. Prof. Iorgu D. Ivan, Ed. IBMBOR, București, 1989, p. 205.

¹⁰ Idem, *Asceticele*, Cuvânt ascetic (I), 1, PSB 18, p. 60.

¹¹ Idem, *Asceticele*, Cuvânt ascetic (I), 3, PSB 18, p. 64; Idem, *Regulile Mari*, Cuvânt înainte, 2, PSB 18, p. 212; Ibidem, 4, p. 215.

¹² Idem, *Regulile Mici*, 84, PSB 18, p. 354.

¹³ Idem, *Asceticele*, Prealabilă înfățișare ascetică, 3, PSB 18, p. 60.

¹⁴ Idem, *Regulile Mari*, Cuvânt înainte, 1, PSB 18, p. 211.

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

În ceea ce privește destinatarii mesajului operei ascetice a Sf. Vasile, aceștia nu sunt numai monahii, ci și credincioșii și preoții căsătoriți¹⁵. Chiar și *Regulile Morale*, scrise în mod special pentru monahi, prezintă o importanță egală și pentru credincioșii Bisericii, în vederea aprofundării și aplicării în viața lor a învățăturii Noului Testament¹⁶.

Lăudând fecioria și cinstind căsătoria¹⁷, Sf. Vasile îndeamnă atât pe monahi, cât și pe cei căsătoriți să-și poarte grijă de mântuire și să se dedice vieții de sfințenie, care presupune cumpătarea și exercițiul ascetic din partea tuturor¹⁸: „Socotești oare că Evanghelia se referă și la cei căsătoriți? Iată, ți s-a înfățișat clar că ascultarea de Evanghelie se va cere de la toți oamenii, și de la monahi, și de la cei căsătoriți... Căci și Hristos, binevestind poruncile Tatălui, le-a spus pentru toți cei care trăiesc în lume; iar câteodată când se întâmplă să fie întrebat în mod special de ucenicii Lui, îi asigură spunând: «cele ce vă spun vouă, le spun pentru toți» (Mc 13, 37). Așadar, tu care ai preferat căsătoria să nu insiști ca și cum ai avea dreptul să îmbrățișezi viața lumii... Să cunoști, așadar, că nu vei evita lupta împotriva celui răzvrătit, nici nu-l vei învinge fără să-ți asumi multe osteneli pentru observarea poruncilor evanghelice. Căci cum vei putea să refuzi lupta împotriva vrăjmașului în timp ce trăiești în tranșeul luptei?»¹⁹.

În concepția Sf. Vasile viața ascetică este proprie atât monahilor, cât și celor căsătoriți, însă fiecare în parte trebuie să lupte potrivit încercărilor și nevointelor care corespund fiecărei stări în parte. Dacă monahul trebuie să renunțe la toate cele ale sale și să-și înfrâneze trupul pe tot parcursul vieții într-o ascultare necondiționată de părintele duhovnicesc, cel căsătorit trebuie să fie cumpătat și să-și lucreze mântuirea împlinind poruncile lui Dumnezeu în starea jertfirii, ascultării și a purtării de grijă față de ceilalți membri ai familiei²⁰. În acest sens, Sf. Vasile îndeamnă pe toți credincioșii – copii, tineri, bătrâni, bărbați și femei – să se arate următori ai lui Hristos prin împlinirea virtuții²¹.

Virtutea este aceeași și pentru bărbat și pentru femeie, și tot la fel și formele de nevoie duhovnicească. Pentru că au o fire comună, bărbatul și femeia se bucură de aceleași binecuvântări ale lui Dumnezeu. Astfel, ei sunt chemați împreună la lucrarea ascetică pentru ca tot împreună să se bucure de răsplata lui Dumne-

¹⁵ Ioan G. Coman, *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent, 1999, p. 112.

¹⁶ Iorgu D. Ivan, „Studiu introductiv”, *Scrieri*, partea a doua, PSB 18, p. 28.

¹⁷ Iorgu D. Ivan, „Studiu introductiv”, p. 29.

¹⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Asceticele*, Cuvânt ascetic (I), 1, PSB 18, p. 61.

¹⁹ Idem, *Asceticele*, Cuvânt ascetic (I), 2, PSB 18, p. 62.

²⁰ Idem, *Constituțiile Ascetice*, Introducere, 1, PSB 18, p. 469-470; Idem, *Epistola 2*, Către prietenul Grigorie, 2, PSB 18, p. 532.

²¹ Idem, *Asceticele*, Prealabilă înfățișare ascetică, 3, PSB 18, p. 59-60.

zeu²². În acest sens, Sf. Vasile îi îndeamnă pe soți ca împreună să poarte jugul căsătoriei întru legătura iubirii și a jertfirii unuia pentru celălalt în vederea slujirii lui Dumnezeu²³. Ei trebuie să postească și să se înfrâneze pe anumite perioade de timp de la împreunarea trupească pentru a se dedica luptelor ascetice și a face mai puternică rugăciunea către Dumnezeu²⁴.

Drept condiții esențiale începerii vieții ascetice Sf. Vasile indică dorința fermă a credinciosului de a renunța la păcat²⁵. Toate faptele păcătoase afectează viața duhovnicească²⁶, iar cei care săvârșesc păcatul nu pot să-L slujească niciodată pe Dumnezeu cu adevărat²⁷. Conștientizând consecințele la care duce păcatul, credinciosul ajunge să-l urască și începe să lupte împotriva acestuia²⁸.

În prima sa omilie la Psalmi, Sf. Vasile vorbește despre existența a două alternative în viața creștină, și anume: calea patimilor sau calea nevoițelor. Acestea sunt cele două drumuri, iar omul este liber să meargă în ce parte dorește: or spre Dumnezeu, or spre diavol. Pentru Sf. Vasile nu există cale de mijloc, ci fiecare faptă sau gând îl plasează pe credincios în una din aceste două realități. Este de remarcat faptul că Sf. Vasile descrie în amănunt aceste două posibilități de viețuire și arată beneficiile și dezavantajele fiecăreia în parte. Astfel, dacă prin patimi se asigură doar o plăcere aparentă și trecătoare, prin asceză și virtute se ajunge la fericirea veșnică. Prin calea nevoițelor se ia în calcul întreaga dimensiune a existenței umane, care nu se reduce doar la viața pământească, ci se prelungește în veșnicie. În acest sens, el afirmă că prin unele greutăți și nevoițe trecătoare se asigură desfătarea și bucuria veșnică²⁹, iar investiția în cele duhovnicești este cea mai profitabilă. Dacă păcatul reduce omul doar la unele momente trecătoare, viața ascetică îl plasează în perspectiva consistentă a fericirii netrecătoare: „Partea de timp împrumutată lui Dumnezeu nu se pierde, ci se dă înapoi cu mare adaos. Dum-

²² Idem, *Omilie la Psalmul I*, 3, PSB 17, p. 186.

²³ Idem, *Omilii la Hexaemeron*, VII, 5, PSB 17, p. 153-154.

²⁴ Idem, *Omilia I despre post*, 9, PSB 17, p. 355.

²⁵ Idem, *Cuvânt ascetic (III)*, 1, PSB 18, p. 205.

²⁶ Idem, *Cuvânt ascetic (II)*, 2, PSB 18, p. 199.

²⁷ Idem, *Regulile Morale*, 2, PSB 18, p. 103.

²⁸ Idem, *Regulile Mici*, 11, PSB 18, p. 321.

²⁹ „Calea cea netedă și înclinată are o călăuză vicleană, un demon rău, care prin plăceri atrage spre pierzare pe cei care îl urmează; calea cea anevoioasă și cu urcuș are călăuză un înger bun, care prin ostenele virtuții duce pe cei care îl urmează spre un sfârșit fericit... viața păcătoșilor este plină de desfătărele veacului acestuia, pe când viața dreptilor arată pe tăcute numai bunătățile veacului ce va să fie. Și pe cât de bune sunt cele viitoare, pe care le făgăduiește viața celor ce au să se mântuiască, pe atât de obositoare sunt cele pe care le oferă cele din lumea aceasta. Că cel care duce o viață plăcută și desfrănată nu se gândește la ce va fi pe urmă, ci se gândește numai la desfătarea de aici” (Idem, *Omilie la Psalmul I*, 5, PSB 17, p. 190).

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

nezeu va înlătura toate întâmplările aducătoare de greutate; va da trupului putere, sufletului sânguință, afacerilor înlesnire și reușită în toată viața celor care aleg pe cele duhovnicești. Chiar dacă în viața aceasta nu ne reușesc cele pentru care ne sârguim, totuși învățătura Duhului este bună comoară pentru veacul ce va să fie²³⁰.

Definind păcatul ca utilizare în sens rău și contrar lui Dumnezeu a darurilor pe care El ni le-a dat³¹, iar viciul ca pe lipsa virtuții³², Sf. Vasile spune că singurul responsabil de starea dezastruoasă produsă de păcat este doar credinciosul în cauză. Diavolul nu poate face nimic împotriva omului fără acceptul acestuia. El doar propune, omul este cel care decide³³. Diavolul, cel care nu are niciun drept asupra noastră, încearcă să ne înstrăineze de Binefacătorul nostru Dumnezeu. Cel care ascultă de diavol și păcătuiește îi oferă acestuia prilej de mândrie împotriva lui Dumnezeu. Sub acest aspect, păcatul apare ca puterea cu care noi ajutăm pe diavol să lupte contra lui Hristos³⁴. În acest sens, Sf. Vasile spune că cel care dorește să renunțe la păcat și să dobândească virtutea trebuie ca mai întâi să se întoarcă la Dumnezeu, iar apoi să se făgăduiască și să se dăruiască în întregime Lui³⁵. Vindecarea sufletească se obține pe măsura eliminării păcatului din ființa umană³⁶ și în raport cu împlinirea poruncilor lui Dumnezeu și deprinderea virtuților: „Cel ce a greșit trebuie să înmulțească virtutea contrară (păcatului săvârșit)”³⁷. La rândul său, pocăința sinceră poate atrage din partea lui Dumnezeu iertarea pentru toate păcatele săvârșite³⁸.

Având în vedere că asceza presupune împlinirea voii lui Dumnezeu³⁹. Sf. Vasile spune că aceasta trebuie să se realizeze cu bună dispoziție sufletească și cu dragoste față de Dumnezeu⁴⁰. Dintre virtuțile care trebuie să înfrumusețeze viața nevoitorului, Sf. Vasile enumeră: bunătatea, înțelepciunea, credința și umilința. Bunătatea, în acest sens, reprezintă caracteristica de bază a ascetului și capacitatea esențială de împlinire a binelui, cel care este stăpânit de patima mâniei neputând înfăptui niciodată vreo faptă de virtute. Dacă înțelepciunea este cea care oferă planul de dobândire a virtuților și modul de înaintare pe calea nevoițelor duhovnicești, credința întărește puterile sufletești, iar nădejdea predispune ascetul în sta-

³⁰ Idem, *Omilii la Hexaemeron*, III, 1, PSB 17, p. 97.

³¹ Idem, *Regulile Mari*, 2, 1, PSB 18, p. 221.

³² Idem, *Constituțiile Ascetice*, 2, 3, PSB 18, p. 480.

³³ Idem, *Regulile Mici*, 75, PSB 18, p. 349-350.

³⁴ Idem, *Regulile Mari*, 2, 4, PSB 18, p. 224.

³⁵ Idem, *Regulile Mici*, 53, PSB 18, p. 338-339.

³⁶ Idem, *Regulile Mari*, 55, 3, PSB 18, p. 298.

³⁷ Idem, *Regulile Mici*, 5, PSB 18, p. 319.

³⁸ Idem, *Regulile Mici*, 15, PSB 18, p. 322-323.

³⁹ Idem, *Regulile Mari*, 5, 3, PSB 18, p. 228.

⁴⁰ Idem, *Regulile Mici*, 157, PSB 18, p. 383.

rea de fericire și de siguranță duhovnicească. La rândul său, umilința, ca și tezaur al virtuților, păstrează pe nevoitor în prezența și paza lui Dumnezeu, nelăsându-l niciun moment să decadă de pe treapta duhovnicească dobândită⁴¹.

3. Asceza ca formă de manifestare a iubirii credinciosului față de Dumnezeu

Pentru Sf. Vasile iubirea se constituie ca o caracteristică fundamentală a chipului lui Dumnezeu din om⁴², iar iubirea față de Dumnezeu reprezintă mișcarea corectă a acestui element ontologic al ființei umane: „Cum să nu iubim pe Dumnezeu, binefăcătorul unor atât de multe și atât de mari (binefaceri); în mod natural, ca să zic așa, și fără învățătură ia naștere în sufletul sănătos o asemenea bună dispoziție sufletească”⁴³.

Referitor la modul cum se manifestă iubirea față de Dumnezeu, Sf. Vasile spune că aceasta se concretizează prin preocuparea permanentă a credinciosului de a împlini într-o măsură cât mai mare voința dumnezeiască⁴⁴. Dumnezeu este văzut de Sf. Vasile ca dorul iubirii nevoitorului, ca Singurul cu adevărat vrednic de iubit: „Bun și vrednic de iubit este ceea ce este bun; iar bun este Dumnezeu; toate doresc binele; așadar, toate doresc pe Dumnezeu”⁴⁵. Tocmai de aceea îndepărtarea și izolarea de Dumnezeu apare pentru cel rănit de focul iubirii Sale mult mai dureroasă și mai insuportabilă chiar decât chinurile iadului⁴⁶.

Sf. Vasile spune că Dumnezeu intră în familiaritatea harică numai cu cei care-L iubesc. Doar aceștia pot spune că-L au pe Dumnezeu⁴⁷ și se pot bucura de făgăduința fericirii veșnice⁴⁸.

Având în vedere multele daruri pământești pe care Dumnezeu le face celor care-L iubesc⁴⁹, Sf. Vasile îndeamnă pe nevoitori să nu renunțe niciodată la dragostea față de Dumnezeu și să nu-și piardă încrederea în El în nicio situație⁵⁰.

Sub aspect ascetic, iubirea față de Dumnezeu se manifestă prin acordarea priorității celor duhovnicești față de cele materiale în viața nevoitorului⁵¹. De dragul

⁴¹ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 13-16, PSB 18, p. 497-498.

⁴² Idem, *Regulile Mari*, 2, 1-2, PSB 18, p. 220-222.

⁴³ Idem, *Regulile Mici*, 212, PSB 18, p. 407.

⁴⁴ Idem, *Regulile Mari*, 211, PSB 18, p. 407.

⁴⁵ Idem, *Regulile Mari*, 2, 1, PSB 18, p. 222.

⁴⁶ Idem, *Regulile Mari*, 2, 2, PSB 18, p. 222.

⁴⁷ Idem, *Omilie la Psalmul XXIX*, 3, PSB 17, p. 238.

⁴⁸ Idem, *Omilie la Psalmul I*, 3, PSB 17, p. 186.

⁴⁹ Idem, *Asceticele*, Prealabilă înfățișare ascetică, 3, PSB 18, p. 59.

⁵⁰ Idem, *Regulile Morale*, 63, PSB 18, p. 159-160.

⁵¹ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 18, 3, PSB 18, p. 501; Idem, *Omilie la Psalmul I*, 3, PSB 17, p. 186; Idem, *Omilie la Psalmul XIV*, 1, PSB 17, p. 206-207.

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

iubirii lui Hristos ascetul preferă să renunțe la toată desfătarea și comoditatea pe care lucrurile pământești le oferă⁵². Liber de toate grijile lumești⁵³, nevoitorul renunță la preocupările egoiste de sine. Toată atenția sa este îndreptată cu prioritate doar spre Dumnezeu, el preferând să rămână tot timpul pe locul secund.⁵⁴ Privite per ansamblu, aceste acțiuni duc la lepădarea omului de sine și urmarea necondiționată a lui Hristos, ca o asumare liberă a crucii nevoițelor de dragul iubirii dumnezeiești⁵⁵.

Comuniunea cu Hristos este văzută de Sf. Vasile ca cea care îmbogățește și dă sens existenței omului. Cel care Îl are pe Hristos nu este lipsit de nimic din cele care sunt necesare cu adevărat vieții⁵⁶. În acest sens, Sf. Vasile spune că ascetul trebuie să fie în permanentă legătură cu Hristos, să-L contemple continuu și să nu-și despartă mintea de El nici atunci când mănâncă sau când realizează oricare altă activitate⁵⁷. Cuvântul, fapta și virtutea ascetului sunt cele care certifică iubirea față de Dumnezeu⁵⁸. Cel care săvârșește nedreptatea urăște pe Dumnezeu și se unește cu diavolul împotriva binelui și a iubirii⁵⁹.

Subliniind importanța iubirii pentru întreaga viață duhovnicească sub toate aspectele sale, Sf. Vasile spune că cel care nu posedă această virtute supremă este lipsit de întregul har dumnezeiesc: „Pentru că, dacă Dumnezeu este iubire (*I In* 4, 8), cel care nu are iubire este lipsit de harul dumnezeiesc”⁶⁰.

4. Hristos – modelul și sursa de putere a vieții virtuose

După Sf. Vasile viața ascetică se prezintă ca o imitare și urmare liberă a lui Hristos, potrivit modului Său de viețuire⁶¹. Hristos reprezintă modelul desăvârșit de virtute pentru fiecare nevoitor⁶². El este viața noastră cea adevărată și Singurul care poate să ne ofere existența reală și plină de sens: „Viața cea reală este Hristos, iar viețuirea noastră în El este viață adevărată”⁶³.

Viața trăită de Hristos, sub toate aspectele sale, constituie o normă de virtute pentru toți creștinii. Tot ceea ce El a împlinit, a gândit sau a vorbit se prezintă pen-

⁵² Idem, *Asceticele*, Prealabilă înfățișare ascetică, 1, PSB 18, p. 57.

⁵³ Idem, *Asceticele*, Prealabilă înfățișare ascetică, 2, PSB 18, p. 58.

⁵⁴ Idem, *Regulile Mici*, 272, PSB 18, p. 437.

⁵⁵ Idem, *Regulile Mari*, 6, 1, PSB 18, p. 230; Idem, *Regulile Mari*, 8, 1-3, PSB 18, p. 235-238.

⁵⁶ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 34, 1, PSB 18, p. 524.

⁵⁷ Idem, *Epistola* 2, Către prietenul Grigorie, 6, PSB 18, p. 536.

⁵⁸ Idem, *Omilie la Psalmul XXVIII*, 2, PSB 17, p. 224.

⁵⁹ Idem, *Omilie la Psalmul XXVIII*, 2, PSB 17, p. 225.

⁶⁰ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 34, 1, PSB 18, p. 525.

⁶¹ Idem, *Regulile Mari*, 43, 1, PSB 18, p. 287.

⁶² Idem, *Constituțiile Ascetice*, 4, 4, PSB 18, p. 485.

⁶³ Idem, *Omilie la Psalmul XXXVI*, 9, PSB 17, p. 274.

tru Sf. Vasile ca sursă de putere și ca paradigmă de viață duhovnicească. Unit cu Hristos prin viața curată, nevoitorul trebuie să interiorizeze și să manifeste prin întreaga sa ființă tot ceea ce Hristos a vorbit, a gândit și a săvârșit: „Orice faptă, iubitoare, și orice cuvânt al Mântuitorului nostru Iisus Hristos este o normă de pietate și de virtute. Pentru aceasta, desigur, S-a și întrupat, înfățișând ca într-un tablou pentru noi pietatea și virtutea, pentru ca privind la acest tablou să imităm fiecare, după putere, originalul (arhetipul). Căci pentru aceasta poartă însuși corpul nostru, pentru ca să imităm și noi, pe cât pe poate, viața Lui. Așadar, tu, când auzi cuvântul și fapta Lui, să nu asculți cu indiferență și simplu, oricum ar fi, ci să pătrunzi în fondul sensurilor; să devii părtaș acelora care l-au transmis după înțelesul tainic”⁶⁴.

În acest sens, nevoitorul trebuie să aibă în vedere în mod permanent cuvântul lui Hristos care se găsește în Sfânta Scriptură. Sfânta Scriptură constituie pentru viața duhovnicească fundamentul tuturor faptelor și al vorbelor credinciosului⁶⁵. Ea apare pentru Sf. Vasile ca hrana duhovnicească plină de sevă și putere dumnezeiască prin care ascetul reușește să transpună în propria sa viață faptele preaminate ale iubitorilor de Dumnezeu. Astfel, orice cuvânt sau eveniment descris de Sfânta Scriptură reprezintă pentru fiecare credincios în parte o perspectivă de trăire duhovnicească, iar dreptii și sfinții la care Scriptura face referire sunt exemple vii de viață virtuoasă: „Așa cum pictorii, când pictează chipuri după modele, se străduiesc să transmită caracterul modelului tehnicii lor (pentru a realiza un tablou frumos), la fel și cel ce se străduiește să se realizeze pe sine desăvârșit în fiecare fel de virtute trebuie să privească la viețile sfinților, ca și cel care lucrează și finisează statui, și să-și însușească bunătatea acelora prin imitare”⁶⁶.

Totodată, Hristos este văzut de Sf. Vasile și ca apărătorul și împreună-luptătorul cu credinciosul în lupta ascetică. Fără protecția, puterea și ajutorul permanent al lui Hristos nu poate fi împlinită nicio nevoință duhovnicească: „Care este, oare, omul acela care să fie în stare să se împotrivescă vicleanului, dacă nu se refugiază sub acoperământul Marelui General și dacă nu doboară de acolo, prin credința în El, pe vrăjmașul său, lovindu-l cu săgeți?”⁶⁷.

Orientându-și viața duhovnicească potrivit celor învățate și trăite de Hristos și în concordanță cu cele mărturisite de Sfânta Scriptură, reușește să se păstreze în realitatea credinței descoperite de Dumnezeu. Definită drept „acceptarea, fără ezitare, a celor auzite, cu deplină convingere cu privire la adevărul celor propovăduite cu harul lui Dumnezeu”⁶⁸, credința este cea care oferă garanția mântuirii⁶⁹.

⁶⁴ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 1, 1, PSB 18, p. 471.

⁶⁵ Idem, *Regulile Morale*, 26, PSB 18, p. 126-127.

⁶⁶ Idem, *Epistola 2*, Către prietenul Grigorie, 3, PSB 18, p. 534.

⁶⁷ Idem, *Omilie la Psalmul XXXII*, 3, PSB 17, p. 249.

⁶⁸ Idem, *Asceticele*, Cuvânt despre credință, 1, PSB 18, p. 88.

⁶⁹ Idem, *Asceticele*, Cuvânt despre credință, 1, PSB 18, p. 87.

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

Potrivit Sf. Vasile autenticitatea credinței asigură și autenticitatea vieții duhovnicești, iar cei care nu posedă credința adevărată în Dumnezeu nu pot înfăptui nimic din ceea ce asceza presupune⁷⁰. Tocmai de aceea el atrage atenția nevoitorului să rămână statornic în credință⁷¹ și să nu urmeze niciodată cuvântul care este contrar celor mărturisite de Sfânta Scriptură și celor trăite și învățate de către Hristos⁷². Numai cel care se încrede neconținut în ajutorul lui Dumnezeu și este conștient de prezența și lucrarea Lui în viața sa poate îndura cu bucurie și nădejde ostelile și strâmțorările luptei ascetice până la sfârșit⁷³.

5. Rolul poruncilor dumnezeiești în viața ascetică

Poruncile dumnezeiești sunt văzute de Sf. Vasile ca pârghiile care asigură stabilitatea duhovnicească a nevoitorului, sau ca acele norme divine care trasează calea adevărată a urmăririi lui Hristos. În acest sens, abaterea de la conținutul poruncilor și neîmplinirea acestora duce la anarhie morală, indiferență duhovnicească și neautenticitate existențială⁷⁴.

Nerespectarea poruncilor îl plasează pe credincios într-o stare de necinstire a lui Dumnezeu. În acest sens, Sf. Vasile spune că atitudinea ostilă față de porunci este echivalentă cu neascultarea de Dumnezeu și cu necinstirea Lui⁷⁵, iar dovada iubirii lui Dumnezeu constă tocmai în respectarea și împlinirea poruncilor⁷⁶. Sinceritatea iubirii lui Dumnezeu se probează de către nevoitor prin respectarea poruncilor⁷⁷, prin renunțarea la voința proprie și împlinirea voinței lui Dumnezeu exprimată prin porunci⁷⁸. Încălețirea pe calea vieții duhovnicești se poate realiza numai cu ajutorul poruncilor lui Dumnezeu, respectând și împlinind tot ceea ce acestea exprimă⁷⁹.

În ceea ce privește rolul și importanța fiecărei porunci în viața duhovnicească a credinciosului, Sf. Vasile spune că toate poruncile au aceeași valoare. Orice poruncă este la fel de importantă ca toate celelalte⁸⁰, iar cel care încalcă și neglijează

⁷⁰ Idem, *Regulile Mici*, 20, PSB 18, p. 325-326.

⁷¹ Idem, *Regulile Morale*, 39, PSB 18, p. 135.

⁷² Idem, *Regulile Morale*, 12, PSB 18, p. 114-115.

⁷³ Idem, *Omilie la Psalmul XLV*, 3, PSB 17, p. 302; Idem, *Omilie la Psalmul CXIV*, 1, PSB 17, p. 304.

⁷⁴ Idem, *Asceticele*, Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu, 2, PSB 18, p. 75-76.

⁷⁵ Idem, *Asceticele*, Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu, 7, PSB 18, p. 83.

⁷⁶ Idem, *Regulile Morale*, 3-4, PSB 18, p. 105-106; Ibidem, 22, p. 124-125.

⁷⁷ Idem, *Regulile Morale*, 18, PSB 18, p. 118-120; Idem, *Regulile Mari*, Cuvânt înainte, 3, p. 214-215.

⁷⁸ Idem, *Regulile Morale*, 12, PSB 18, p. 115.

⁷⁹ Idem, *Regulile Mici*, 241, PSB 18, p. 420.

⁸⁰ Idem, *Asceticele*, Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu, 8, PSB 18, p. 85.

vreuna dintre ele, oricât de mică și neînsemnată ar părea, încalcă și neglijează întreaga lege și voință dumnezeiască: „Toate poruncile sunt așa de strâns legate între ele, după înțelesul cel drept al cuvântului Scripturii, încât prin încălcarea unei porunci sunt călcate în mod necesar și toate celelalte”⁸¹; „Chiar dacă cineva ar socoti că a împlinit cele mai multe, dacă totuși ar fi neglijat cândva puține sau chiar o singură oarecare dintre porunci, sau cel care ar fi căzut în greșeală rămânând liniștit cu indiferență și nu va fi dovedit răvnă bună după judecata lui Dumnezeu, și pentru această singură (greșeală) i se va da pedeapsă”⁸².

Ca rezultat ascetic, împlinirea poruncilor duce la stingerea poftelor patimilor⁸³. Poruncile îl mențin pe credincios pe drumul urmăririi lui Hristos și-l fac să-și concentreze atenția asupra scopurilor înalte ale vieții duhovnicești. Tocmai de aceea, atenționează Sf. Vasile, cel care renunță la asceză și păcătuiește începe să cunoască o slăbire și o lenevire față de poruncile și de dreptatea lui Dumnezeu⁸⁴.

Exprimând voința divină, poruncile îl transpun pe nevoitor în comuniunea de viață cu Dumnezeu. Harul dumnezeiesc este cel care dăruiește nevoitorului întreaga putere de împlinire a voinței divine⁸⁵. În lupta ascetică nevoitorul nu este lăsat niciodată singur, tot progresul duhovnicesc nefiind altceva, sub acest aspect, decât expresia conlucrării dintre credincios și harul dumnezeiesc sfințitor⁸⁶.

6. Contribuția trupului și a sufletului la realizarea ascezei

Analizat din punct de vedere ontologic, omul este văzut de Sf. Vasile ca un tot unitar. Alcătuit din trup și suflet, omul se constituie ca ființă unică în care părțile componente ale firii sale colaborează într-o unire organică la săvârșirea acelor fapte. Dacă prin trup omul se înrudește și se păstrează în legătură cu lumea materială, prin suflet el se aseamănă cu ființele spirituale și primește posibilitatea comunicării și comuniunii cu Dumnezeu⁸⁷. În acest sens, trupul și sufletul se găsesc într-o profundă legătură ontologică în care fiecare element în parte se lasă pătruns și întrepătruns de celelalte pentru ca împreună să se împărtășească de aceleași realități cerești și pământești⁸⁸. Tocmai de aceea Sf. Vasile condamnă ca false acele păreri de factură platonice în care trupul apare ca o creație demnă de dispreț.

⁸¹ Idem, *Regulile Mari*, Cuvânt înainte, 2, PSB 18, p. 212.

⁸² Idem, *Constituțiile Ascetice*, Cuvânt de informare despre exercitarea ascezei, PSB 18, p. 527.

⁸³ Idem, *Regulile Mici*, 30, PSB 18, p. 329.

⁸⁴ Idem, *Regulile Mici*, 174, PSB 18, p. 391.

⁸⁵ Idem, *Regulile Mari*, 2, 1, PSB 18, p. 220.

⁸⁶ Idem, *Regulile Mici*, 247, PSB 18, p. 422-423.

⁸⁷ Idem, *Asceticele*, Cuvânt ascetic (I), 9, PSB 18, p. 70.

⁸⁸ Constantin Cornițescu, „Antropologia Sfântului Vasile cel Mare”, în rev. *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1978, p. 82-83.

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

Răspunsul Sf. Vasile este clar și categoric – fiind creația lui Dumnezeu, trupul nu are cum să fie rău. Trupul este bun în mod natural, dar poate deveni păcătos prin faptele sale și prin modul contradictoriu și negativist în care se lasă condus de suflet, iar atunci vina nu o poartă numai trupul, ci și sufletul: „Căci trupul n-a primit pornirile lui naturale fără motiv, ci, în general, spre cele bune și de folos fiecăruia; dar este lipsit de gândire rațională, pentru ca sufletul să fie cinstit cu virtuțile gândirii. Căci dacă sufletul folosește, așa cum se cuvine, pornirile trupului, salvează și trupul și este și el însuși în afară de primejdie; dacă însă va neglija lucrarea conducerii și, cuprins de somnul neglijenței, va abandona îndrumarea trupului, atunci acesta, fiindcă este lipsit de gândire rațională, se îndepărtează de la drumul drept și antrenează spre același rău sufletul, nu din propria-i răutate, ci din cauza acelei indifferențe (a sufletului)”⁸⁹.

Bazându-se pe analiza lui E. Amand de Mendieta⁹⁰, unii teologi au fost tentați să creadă că antropologia Sf. Vasile este de nuanță pl tonică, iar concepția sa despre asceză s-ar prezenta, în consecință, ca o luptă radicală împotriva trupului⁹¹. După cum susține și renumitul patrolog Stelianos Papadopoulos, pentru Sf. Vasile lupta ascetică nu are ca scop în niciun fel disprețuirea trupului, ci numai eliberarea acestuia de patimi: „Vasile nu privește trupul cu dispreț, ca Platon, chiar de are anumite expresii ce dau această impresie, de pildă în Epistola I. Ceea ce Vasile disprețuiește este patima ce se încuibază în trup. Dar patima nu e totuna cu trupul”⁹².

Cercetând ideile și principiile ascetice ale operei Sf. Vasile se poate observa cu ușurință că pentru acesta asceza se prezintă ca o luptă împotriva patimilor, și nu contra trupului. În acest sens, înfrânarea, sub toate aspectele ei, are ca scop îndreptarea voinței umane pe calea virtuții, și nu nimicirea trupului⁹³. Nici chiar afectele umane nu sunt criticate, ci doar formele păcătoase în care ele se manifestă⁹⁴. Prin urmare, se poate spune că Sf. Vasile desconsideră lucrurile trupești păcătoase, iar nu trupul ca și parte constitutivă a persoanei umane⁹⁵.

Având în vedere dubla constituție a omului, Sf. Vasile spune că asceza trebuie să se desfășoare și pe planul trupesc, și pe cel sufletească. Lupta ascetică presupune atât implicarea trupului, cât și pe cea a sufletului, niciodată neputându-se vorbi de o asceză strict trupească sau strict sufletească: „Căci dacă am fi fost stabiliți fără trup, ar fi fost necesar să cercetăm ceea ce este mai de preț numai pentru suflet;

⁸⁹ Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile Ascetice*, 2, 3, PSB 18, p. 480.

⁹⁰ E. Amand de Mendieta, *L'ascèse monastique de Saint Basile*, Paris, 1925, p. 66-69.

⁹¹ Marius Telea, *Antropologia Sfinților Părinți Capadocieni*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Emia, Deva, 2005, p. 176-178.

⁹² Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, p. 90.

⁹³ Sf. Vasile cel Mare, *Regulile Mici*, 128, PSB 18, p. 371.

⁹⁴ Idem, *Regulile Mici*, 17, PSB 18, p. 324.

⁹⁵ Idem, *Omilia la Hexaemeron*, VI, 10, PSB 17, p. 144.

dar fiindcă omul este dublu, dublă se cuvine să fie și căutarea virtuții, obținând-o și prin oboselile trupului, și prin exercităriile sufletului. Dar oboselile trupului nu sunt nelucrarea, ci munca⁹⁶.

Grija și respectul Sf. Vasile față de trup se manifestă și prin faptul că el subliniază importanța dreptei socoteli în lupta ascetică. Trupul nu trebuie niciodată extenuat prin excese ascetice. Asceza corectă presupune, după Sf. Vasile, calea de mijloc în care nu se întâlnesc nici comoditatea și nici efortul exagerat⁹⁷. Trupul trebuie păstrat permanent într-o stare capabilă de împlinire a virtuții. Asceza peste măsură duce la slăbirea trupului și afectarea sufletului, ceea ce este contrar normelor duhovnicești creștine. În acest sens, Sf. Vasile propune atenția deosebită față de modul și măsura în care se săvârșește asceza pentru a nu compromite în niciun fel capacitățile de acțiune ale sufletului sau pe cele ale trupului⁹⁸: „Să nu avem ca scop nici plăcerea, nici oboseala cărnii, ci să evităm lipsa de măsură în amândouă direcțiile, așa încât carnea noastră, nici din prea buna stare să nu se agite, nici din slăbiciune să nu-și poată îndeplini poruncile. Pentru că sufletul este vătămat deopotrivă din ambele extreme, adică și atunci când carnea este nestăpânită și sare spre plăceri deplasate sub motivul bunei stări fizice, și atunci când, obosită și slăbită și fără de vlagă, este continuu ținută de suferințe. Căci cu această stare a trupului, sufletul nu este sânguitor să privească spre cele înalte în mod liber, ci este preocupat de senzația durerii și se înclină doborât de suferința trupului”⁹⁹.

Potrivit Sf. Vasile în lupta ascetică trupul și sufletul se găsesc într-o colaborare permanentă. Ca și locuință a sufletului, trupul conlucrează cu sufletul, punându-se întru totul la dispoziția acestuia¹⁰⁰. Dacă sufletul este cel care dă gândurile cele bune și oferă imboldurile virtuții, trupul, la rândul său, este cel care conturează și pune în practică aceste planuri duhovnicești: „Acțiunea (misiunea) sufletului este să dea preferință faptelor bune câte se împlinesc și cu colaborarea trupului, iar acțiunea (misiunea) trupului (este) să înfăptuiască pe acelea cărora sufletul le dă preferință”¹⁰¹.

Sufletul apare pentru Sf. Vasile ca și conducătorul trupului, ca cel care imprimă tuturor componentelor ființei umane mișcarea orientării către Dumnezeu¹⁰². Pus în slujba sufletului¹⁰³, trupul ajunge să se prezinte ca loc de odihnă al lui Dumnezeu. Prin faptele ascetice, trupul și sufletul se aduc împreună ca jertfă lui

⁹⁶ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 4, 3, PSB 18, p. 484.

⁹⁷ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 4, 2, PSB 18, p. 483-484.

⁹⁸ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 4, 7, PSB 18, p. 488.

⁹⁹ Idem, *Cuvânt ascetic (II)*, 3, PSB 18, p. 201.

¹⁰⁰ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 5, PSB 18, p. 489.

¹⁰¹ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 4, 6, PSB 18, p. 488.

¹⁰² Idem, *Omilie la Psalmul LXI*, 1, PSB 17, p. 332.

¹⁰³ Idem, *Omilii la Hexaemeron*, VIII, 8, PSB 17, p. 168; Idem, *Omilie la Psalmul XXIX*, 6, PSB 17, p. 244; Idem, *Omilia I despre post*, 9, PSB 17, p. 354.

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

Dumnezeu¹⁰⁴ și își transpun toate elementele lor componente în împlinirea voinței dumnezeiești¹⁰⁵.

7. Caracterul integral al ascezei

Marele merit al Sf. Vasile în ceea ce privește viața duhovnicească este că el include în lupta ascetică întreaga ființă a omului. Pentru el asceza nu posedă un caracter unilateral de natură trupească sau sufletească, ci unul integral care presupune participarea la viața ascetică a întregii structuri psiho-somatice a persoanei în complexitatea elementelor ei structurale. Astfel, Sf. Vasile vorbește mai întâi de toate despre asceza tuturor simțurilor și despre necesitatea reținerii acestora de la ceea ce este păcătos¹⁰⁶. Pentru a se menține în slujba lui Dumnezeu văzul, auzul, mirosul, pipăitul și gustul trebuie să se abțină de la plăcerile pătimase și să se dedice preocupărilor duhovnicești¹⁰⁷. Pentru ca asceza să ducă la scopul dorit este necesar ca virtutea cumpătării să fie extinsă de la nivelul stomacului la întreaga structură psiho-somatică a omului, pentru ca prin tot ce are nevoitorul să se pună în slujba lui Dumnezeu: „Căci ce folos este dacă te abții de la mâncăruri, dar mănânci cu ochii pofta adulterului, sau cu voința ta ascuți cu urechile strigăte deșarte și diavolești? Nu folosește la nimic să te abții de la mâncăruri, dar să nu te abții de la aroganța mândriei și vanității și de la alte patimi. Într-adevăr, la ce folosește să fii cumpătat la mâncăruri, dar să nu te abții de la gânduri rele și deșarte? Pentru aceasta și Apostolul a spus: «Mă tem ca nu cumva să abată gândurile voastre» (II Co 11, 3). Așadar, să fim cumpătați, de la toate acestea, pentru ca să nu ajungă și la noi acuzația Domnului că strecurăm țânțarul și înghițim cămila (Mt 23, 24)»¹⁰⁸.

După cum am văzut mai înainte, pentru Sf. Vasile asceza se referă atât la trup, cât și la suflet. În acest sens el creează un portret clar al nevoitorului prin care fiecare predispoziție sufletească și mișcare trupească sunt analizate și plasate în cadrul dinamic de realizare a ascezei. Astfel, se recomandă respingerea discuțiilor

¹⁰⁴ „Dar trebuie mai întâi să săvârșești lucrurile prin trup, să le săvârșești în armonie cu Dumnezeu Cuvântul, ca așa să te urci la contemplarea celor spirituale. Poate că mintea, care caută cele de sus, se numește psaltire, pentru că felul cum e construit acest instrument muzical își are puterea sunetelor în partea de sus. Faptele trupului aduc oarecum jos laudă lui Dumnezeu; dar tainele care se vestesc cu mintea își au de sus pricinile, pentru că le inspiră Duhul” (Idem, *Omilie la Psalmul XXXII*, 2, PSB 17, p. 248).

¹⁰⁵ Idem, *Omilie la Psalmul XXXII*, 6, PSB 17, p. 254.

¹⁰⁶ Idem, *Asceticele*, Cuvânt acetic (I), 8, PSB 18, p. 69; Idem, *Epistola 2*, Către prietenul Grigorie, 2, PSB 18, p. 533.

¹⁰⁷ Idem, *Omilia a XXII-a, Către tineri*, 7, în *Scrieri*, partea întâia, PSB 17, trad. Pr. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1986, p. 577-579.

¹⁰⁸ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 19, PSB 18, p. 504.

păgubitoare¹⁰⁹ și purtarea doar a discuțiilor despre asceză și virtute¹¹⁰; se vorbește despre necesitatea cumpătării în răs¹¹¹ și despre nevoia de simplitate a vieții creștinului¹¹². Referitor la hrana ascetului se spune că aceasta trebuie să fie simplă¹¹³, iar în ceea ce privește îmbrăcămintea se recomandă modestia și cuviincioșia¹¹⁴.

De asemenea, un loc aparte în concepția Sf. Vasile despre asceză îl ocupă prezentarea comportamentului pe care nevoitorul trebuie să-l aibă la masă¹¹⁵, în întâlnirile cu frații și în societate, cum trebuie să-i fie mersul, somnul și gesturile¹¹⁶.

Cert este că Sf. Vasile nu lasă în afara ariei de desfășurare a ascezei niciun element ontologic și nicio formă de manifestare a firii umane, ci întreaga persoană, sub aspectul său ontologic și moral, este analizată și i se oferă perspectiva concretă a înduhovnicirii.

8. Permanentizarea stării ascetice în viața duhovnicească

Pentru Sf. Vasile asceza se prezintă ca o stare permanentă a vieții duhovnicești și ca o caracteristică esențială a portretului creștinului. Fiind unit cu Hristos prin viața curată și prin nevoințele duhovnicești, credinciosul trebuie să manifeste continuu preocuparea de înaintare în această comuniune a iubirii. Sf. Vasile spune că asceza este cea care-l ajută pe nevoitor să se păstreze departe de tentațiile lumii și să-și concentreze atenția asupra lui Hristos. În aceste condiții, realizarea stării de asceză este văzută de Sf. Vasile ca o condiție fundamentală a vieții duhovnicești prin care se asigură comuniunea permanentă cu Hristos¹¹⁷. Tocmai de aceea el recomandă creștinului să-și însușească și să interiorizeze condiția ascetică în propria sa ființă și să nu renunțe niciodată la ea, indiferent de timp, spațiu sau de contextul

¹⁰⁹ Idem, *Asceticele*, Cuvânt acetic (I), 8, PSB 18, p. 68-69; Idem, *Regulile Mici*, 13, PSB 18, p. 243. „Plină este viața noastră de greșelile săvârșite cu limba! Cuvinte de rușine, glumele nelalocul lor, flecărelile, cuvinte care nu se cuvin, bârfiri, vorbe ușurate, jurăminte false, mărturii mincinoase; toate aceste rele și încă mai mult decât acestea sunt creații ale limbii... Oprește-ți limba de la rău și nu-ți strânge comori zadarnice cu o limbă mincinoasă! Oprește-ți buzele tale ca să nu grăiască viclenii! Cu alte cuvinte, fă ca mădularul tău, ce ți-a fost dat spre slujba cuvântului, să se îndepărteze de la orice lucrare rea!” (Idem, *Omilie la Psalmul XXXVI*, 9, PSB 17, p. 275).

¹¹⁰ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 11, PSB 18, p. 496.

¹¹¹ Idem, *Regulile Mari*, 17, 1, PSB 18, p. 249.

¹¹² Idem, *Regulile Mari*, 20, 2, PSB 18, p. 255.

¹¹³ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 6, 4, PSB 18, p. 491.

¹¹⁴ Idem, *Regulile Mari*, 22, 1-3, PSB 18, p. 258-260. „Să nu cerem îmbrăcămintă și încălțăminte alese, ci să preferăm pe cele mai ieftine, pentru ca să arătăm și în aceasta smerenie și să nu ne dorim eleganți și egoiști, și iubitori de mărire. Pentru că cel care dorește să fie întâiul este străin de dragoste și de smerenie” (Idem, *Constituțiile Ascetice*, 30, PSB 18, p. 521).

¹¹⁵ Idem, *Regulile Mari*, 21, PSB 18, p. 257.

¹¹⁶ Idem, *Epistola 2*, Către prietenul Grigorie, 5-6, PSB 18, p. 535-536.

¹¹⁷ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 20, 3-4, PSB 18, p. 506-507.

Dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești în gândirea Sf. Vasile cel Mare

social. În acest sens Sf. Vasile aduce ca exemple o serie de drepti și sfinți din Sfânta Scriptură care au trăit permanent lupta duhovnicească și nu s-au îndepărtat de faptele de virtute și de nevoința ascetică nici în cele mai grele momente ale vieții lor¹¹⁸.

Plasarea omului în dimensiunea cosmică a existenței îl ajută pe Sf. Vasile să privească lumea întreagă drept loc de desfășurare a nevoițelor duhovnicești. În acest sens, el nu reduce lucrarea ascetică a credinciosului doar la perimetrul privat al acestuia, ci o extinde în întregul context social în care nevoitorul își desfășoară existența¹¹⁹. Dumnezeu este prezent permanent în viața celui care-L iubește, și de aceea, ca formă de manifestare a iubirii față de Dumnezeu, asceza nu trebuie să înceteze niciodată. Nici contextul istoric și nici condițiile sociale nu pot schimba atitudinea ascetică a nevoitorului. Orice renunțare la asceză, indiferent de lungimea perioadei pentru care se face, reprezintă pentru Sf. Vasile o dezertare de la lupta duhovnicească și o predare înaintea inamicului nostru – diavolul¹²⁰. Tocmai din această cauză se poate afirma că pentru Sf. Vasile dimensiunea ascetică a vieții duhovnicești apare ca o cerință fundamentală a permanentizării stării de nevoie. Credinciosul se găsește într-o stare activă de nevoie permanentă prin care încearcă să dea la o parte toată nelegiuirea și patima din ființa sa și să o înfrumusețeze cu roadele virtuții¹²¹. Sub acest aspect, asceza se constituie ca stare permanentă și în etapa de despățimire, dar și în cea de dobândire a virtuții. Astfel, Sf. Vasile spune că faptele de virtute trebuie să împodobească întreaga viață a nevoitorului¹²².

Din perspectiva spiritualității ortodoxe este interesant faptul că Sf. Vasile plasează viața duhovnicească în realitatea progresului ascetic permanent. Iubirea lui Dumnezeu este forța care-l face pe credincios să renunțe la orice posibilă periodizare a vieții ascetice. În acest sens observăm că pentru Sf. Vasile nici chiar boala nu poate fi un obstacol în slujirea lui Dumnezeu: „Așadar, cine nu și-a pus ca scop pentru toată viața lui voia lui Dumnezeu, așa încât, atunci când este sănătos, să-și arate prin zelul lui pentru lucrurile Domnului munca iubirii, iar când este bolnav să-și arate toată răbdarea și îngăduința, acela este în pericol”¹²³.

9. Concluzii

Fiind numit încă din timpul vieții drept „lege a virtuții”, atât de prietenul său Sf. Grigorie Teologul, cât și de contemporanii săi¹²⁴. Sf. Vasile a reușit în

¹¹⁸ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 21, 3, PSB 18, p. 508-509.

¹¹⁹ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 5, PSB 18, p. 489.

¹²⁰ Idem, *Constituțiile Ascetice*, 6, 2, PSB 18, p. 490.

¹²¹ Idem, *Omilie la Psalmul XXIX*, 5, PSB 17, p. 241.

¹²² Idem, *Omilia I la Psalmul XIV*, 3, PSB 17, p. 209.

¹²³ Idem, *Regulile Mari*, 34, 3, PSB 18, p. 272.

¹²⁴ D. Fecioru, *Introducere*, PSB 17, p. 9, 29.

mod admirabil să ofere prin viața și prin opera sa teologică un exemplu clar de trăire creștină. Biografia sa ni-l prezintă pe Sf. Vasile ca pe aceea persoană permanent preocupată de cunoașterea și aplicarea normelor credinței creștine autentice. Acest fapt îl face pe Sf. Vasile să rămână ancorat în învățătura Sfintei Scripturi și să încerce pe cât îi este cu putință să o explice și să o exprime prin teologia și viața sa. Principiile ascetice enunțate de el reprezintă expresia clară a conținutului scripturistic, iar această realitate scoate și mai mult în evidență valoarea deosebită a spiritualității descrise de Sf. Vasile și importanța ei pentru credincioșii tuturor timpurilor.

Analizând sistemul ascetic al Sf. Vasile, observăm că acesta este deschis, fără deosebire, tuturor credincioșilor Bisericii. Scopul ascezei este mântuirea, și din această cauză lupta duhovnicească trebuie începută imediat și menținută permanent în viața credinciosului. În acest sens, Sf. Vasile vorbește despre starea de asceză și despre implicarea totală a omului, în integritatea elementelor sale psihosomatice, în procesul nevoințelor duhovnicești.

Spiritualitatea Sf. Vasile are un caracter hristocentric cu bogate implicații trinitare, pnevmatologice și eclesiologice. Ca model desăvârșit de virtute, Hristos reprezintă pentru ascet norma și puterea vieții creștine. Acest fapt îl face pe Sf. Vasile să aibă mereu în vedere raportarea credinciosului la Hristos și orientarea comportamentului său în funcție de cuvântul și modul de viață al lui Hristos în toate situațiile pe care existența le cunoaște. Pentru că Hristos este prezent și activ permanent în lume, credinciosul trebuie ca prin tot ceea ce gândește, vorbește și realizează să se păstreze în prezența și lucrarea lui Hristos. Sub acest aspect, Sf. Vasile prezintă asceza ca pe forma cea mai expresivă de manifestare a iubirii față de Dumnezeu. Iar acest fapt face ca întregul sistem ascetic al Sf. Vasile să depășească limitele oricărui tip de rigorism exacerbat și să se plaseze în realitatea bucuriei duhovnicești pe care o conferă comuniunea cu Dumnezeu.